

БАГРИЧ МИКОЛА ІЛЛІЧ

Багрич Микола Ілліч (19.11.1920, с. Макаровка, тепер с. Макарове Золочівської селищної громади Богодухівського р-ну — 04.11.1994, смт Прудянка Дергачівського р-ну Харківської обл.) — український бібліограф, працював у галузі державної бібліографії. У 1950–60-х рр. обіймав посаду заступника директора Книжкової палати України, очолював Державний архів друку при цій науковій установі. Автор праць з бібліографії видавничої справи, літературознавчої бібліографії. Укладач бібліографічних покажчиків, присвячених Т. Шевченку, І. Франку, В. Сосюрі.

У 1941 році закінчив Харківський державний бібліотечний інститут (нині Харківська державна академія культури). Учасник Другої світової війни, удостоєний бойових нагород. Після демобілізації почав працювати у Книжковій палаті УРСР у Харкові, з якою була пов'язана його багаторічна професійна діяльність.

Одним із напрямів роботи Книжкової палати 1950–60-х років було створення ретроспективних і кумулятивних бібліографічних покажчиків, які поряд з виданнями поточної державної бібліографії виконували функції бібліографічного реєстру друкованої продукції. Працюючи за цим спрямуванням, Багрич у співавторстві з іншими фахівцями уклав кілька фундаментальних бібліографічних праць: «Періодичні видання УРСР. 1918–1950: Журнали» (Харків, 1956), «Видавнича справа, поліграфія та книготоргівля на Україні (1917–1963)» (Харків, 1964), «Українська радянська культура за 40 років (1917–1957)» (Харків, 1957–1960). В останньому виданні, яке складалося з двох випусків і було досить об'ємним, також містилися матеріали про видавничу справу та книжкову торгівлю.

Уся продукція Книжкової палати станом на 1964 рік виходила українською мовою (на жаль, у подальші роки видавнича справа в Україні піддалася все більшому зросійщенню). Бібліографічні покажчики такого типу та видання поточної державної бібліографії, які регулярно випускала Книжкова палата, попри певні ідеологічні й політичні чинники та ознаки підрадянської доби, виконували окремі завдання національної бібліографії, оскільки акумулювали дані про документи, опубліковані на території України.

Бібліографічний довідник «Періодичні видання УРСР. 1918–1950: Журнали» був енциклопедичним за змістом і форматом, містив відомості про журнали, наукові збірники та бюлетені, що вийшли друком в Україні в зазначений період, налічував 464 сторінки. Видання (бібліографічний покажчик) «Видавнича справа, поліграфія та книготоргівля на Україні (1917–1963 рр.)» підсумовувало досягнення галузі майже за пів століття.

Разом зі співробітниками редакційно-видавничого відділу Книжкової палати Багрич також працював над укладанням щорічників «Книги видавництв України за ... рік», що зазначалися як «Список випущеної літератури» та містили систематизовані переліки книг, нот, плакатів, інших неперіодичних видань, що вийшли друком у центральних та обласних видавництвах України. Такі бібліографічні покажчики призначалися передусім працівникам книготорговельної та видавничої галузей, а також бібліотек. Ім'я Багрича як редактора або одного з укладачів зазначено в цих виданнях за 1960, 1962, 1963, 1968 та 1972 роки.

М. І. Багрич підготував низку матеріалів стосовно розвитку державної бібліографічної реєстрації та статистики друку. Детальний розгляд формування цього напрямку виклав у статті «Державна реєстрація друку» до збірника «Державна бібліографія на Україні» (Харків, 1962), де відстежив відповідно до історичної хронології шлях розвитку органу поточної державної бібліографії — «Літопису українського друку» 1920–30-х років, його подальшу реорганізацію і модифікацію (створення літописів книг, літописів журнальних статей та ін.). У публікації автор розглянув зміни, які відбулися зі структурою та змістом цього видання, принципами відбору, систематизації та опису друку включно до 1959 р., що було пов'язано з певною трансформацією в роботі республіканських книжкових палат. Популяризація літописів друку — один із найактивніших напрямів роботи Багрича.

Декілька статей Микола Ілліч також присвятив професійній біографії М. А. Годкевича, директора Книжкової палати України в 1922–1933 рр. Оцінюючи діяльність відомого бібліографа, він назвав його «талановитим організатором, дослідником і методистом у галузі державної бібліографії», відмітив надважливий особистий внесок Годкевича у створення державної системи обов'язкового примірника творів друку, методологічних розробок з уніфікації опису та класифікації друкованої продукції, створення положення про Книжкові палати республік СРСР.

Вагомий внесок М. І. Багрича у розвиток української літературознавчої бібліографії — укладення видання «Т. Г. Шевченко : бібліографічний покажчик (1917–1963)», присвяченого 150-річчю від дня народження поета. Праця стала суттєвою складовою бібліографічної Шевченкіани, оскільки містила понад 500 бібліографічних записів на видання творів поета українською та перекладів більш ніж 40 мовами народів тодішніх союзних республік, а також німецькою, польською, угорською, болгарською та фінською (останніх — незначна кількість). У слові «Від укладача» Багрич зазначав: «Підрозділ з творами Т. Г. Шевченка, виданими іншими мовами, являє собою лише попередній список, поданий в скороченому опису тільки з основними бібліографічними відомостями». Цей попередній список налічує 100 записів. Список перекладів російською мовою містить 56 бібліографічних записів. У покажчику зареєстровано всі видання, які вийшли окремим друком на теренах СРСР у зазначений період. Виняток становили мистецькі видання та видання для сліпих.

Структура покажчика складалася з двох розділів, перший з яких містив близько 350 бібліографічних записів на твори Шевченка мовою оригіналу. Бібліографічні відомості до цього розділу укладач намагався подати з найбільшою повнотою. Це дає можливість у певному сенсі прослідкувати історію вітчизняної видавничої справи (зокрема і в географічному зрізі, оскільки в описах представлені видавництва в різних містах України); знайти імена, дотичні до шевченкознавства, що є важливим для вивчення історико-літературознавчої спадщини. До розділу також увійшли описи до видань поезії, покладеної на музику, автографів поезій. Видання вийшло накладом 2100 примірників, містило покажчики імен, назв видань творів поета, місць видань, мало якісне поліграфічне виконання. Працюючи над покажчиком, автор дослідив фонди Державного архіву друку Книжкової палати УРСР, провідних бібліотек України, фонди шевченківської колекції Ю. Меженка, вивчив значну кількість бібліографічних джерел. Більшість матеріалів було описано *de visu*. Передмову до видання уклав відомий український бібліограф Ф. Сарана, де окреслив попередні досягнення з формування повної бібліографії творів Шевченка та завдання, що були на часі.

У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (ЦДАЛМ, Київ) зберігаються також листи Багрича до Меженка, написані під час роботи над виданням. Покажчик отримав низку рецензій. Серед них — стаття відомого бібліографа І. Корнейчика, в якій автор, визнаючи помітну роль нового покажчика у створенні вичерпного зібрання

бібліографії творчості Шевченка, звертав увагу на певні недоліки щодо відбору творів поета, формування структури покажчика та в окремих випадках вказував на недоцільність використання скорочень і відсутність аналітичного бібліографічного опису. Деякі його зауваження було зроблено, вочевидь, з огляду на реалії того часу, оскільки українська культура пропагувалася як складова багатонаціональної культури СРСР. Але насправді російській серед інших культур надавалася домінуюча роль, і рецензія була надрукована у фаховому журналі, який видавався в Москві. Проте покажчик, укладений Багричем, став ґрунтовною джерелознавчою базою для подальшої бібліографічної і літературознавчої роботи з шевченкознавства. Також окрему публікацію він присвятив творам Шевченка у складі фондів архіву друку Книжкової палати (Харків, 1964).

До 100-річчя від дня народження І. Я. Франка Багричем було укладено покажчик літератури (опублікованої до 1956 р.) про життя і творчість письменника. Бібліографію вміщено в книзі «Вінок Івану Франкові» (Київ, 1957). На 30 сторінках покажчика, систематизованого за кількома розділами, наведено бібліографічні записи на окремі літературознавчі праці, а також публікації в періодиці. Більшість опрацьованих джерел є українськими, решта — статті з періодичних та продовжуваних видань республік СРСР. Незважаючи на певні недоліки покажчика, на які вказували рецензенти, він становив органічну складову збірника і влучно доповнював його основну частину.

У 1966 році побачив світ бібліографічний посібник, присвячений творчості Володимира Сосюри, укладений Багричем у співавторстві зі В. М. Скачковим. За оцінкою фахівців, посібник був першою найбільш повною бібліографією творчості поета, до того ж надруковану окремим виданням. Покажчик містив бібліографічні записи на поетичні твори, публіцистику, а також на літературу, присвячену поетові. Окремі розділи відображали бібліографію перекладів іншими мовами, поезій, покладених на музику, доробок Сосюри як перекладача та редактора. За структурою видання мало сім розділів. Основний матеріал супроводжувався допоміжними покажчиками: поезій, назв творів та іменним.

Роком раніше М. І. Багрич підготував бібліографічний огляд до 75-річчя від дня народження Петра Панча, який опубліковано у збірнику «Державна бібліографія на Україні» (Харків, 1965).

Фахові напрацювання Багрича залишаються цікавими й актуальними для досліджень з історії українського друку та бібліографії, літературознавства. Його праці являють собою окрему частину джерельної бази цих напрямів, попри те, що охоплюють відрізок часу, коли Україна входила до складу СРСР. Заслуговує на увагу внесок бібліографа в популяризацію української літературної спадщини.

Праці

1. Т. Г. Шевченко : бібліогр. покажч. (1917–1963) / Держ. ком. Ради міністрів УРСР по пресі, Кн. палата УРСР; уклад. М. І. Багрич; редкол.: Е. П. Кирилук, Ю. О. Меженко, Ф. К. Сарана. Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1964. 155 с.

2. Періодичні видання УРСР. 1918–1950 : Журнали : бібліогр. довід. / М-во культури УРСР, Кн. палата УРСР ; уклад. : М. І. Багрич, Д. Х. Мазус; відп. ред. Г. О. Кравченко. Харків : Вид-во Кн. палати УРСР, 1956. 464 с.

3. Видавнича справа, поліграфія та книготоргівля на Україні (1917–1963) : бібліогр. покажч. / склали : М. І. Багрич, Ф. С. Бусель, О. О. Майборода та ін. ; Рада міністрів УРСР, Держ. комітет по пресі, Кн. палата УРСР. Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1964. 150 с.

4. Українська радянська культура за 40 років (1917–1957) : бібліогр. покажч. літ. / уклад. : М. І. Багрич, М. Р. Зайчик, Л. П. Ліненко, О. О. Майборода, І. М. Череха; редкол. : О. І. Євсєєв, Г. О. Кравченко, Г. А. Мірошніченко; Кн. палата УРСР, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Вип. 1–2. Харків, 1957–1960.

5. Багрич М. Література про життя і творчість І. Я. Франка : бібліографія творів, опубл. до 100-річчя з дня народження в 1956 р. // Вінок Івану Франкові. Київ, 1957. С. 591–622.

6. Володимир Сосюра : бібліогр. покажч. / уклали : М. І. Багрич, В. М. Скачков ; ред. О. С. Стеч. Харків : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1966. 180 с.

7. Багрич М. І. Державна реєстрація друку // Державна бібліографія на Україні (1922–1962) : зб. ст. Вип.1. Харків, 1962. С. 31–42.

8. Багрич М. І. Михайло Абрамович Годкевич // Бібліотекознавство та бібліогр. 1971. Вип. 11. С. 158–160.

9. Багрич Н. И. М. А. Годкевич: (К 75-летию со дня рождения) // Совет. библиогр. 1971. №4. С. 59–60.
10. Багрич М. І. Михайло Годкевич (До 100-річчя з дня народження) // Вісн. Кн. палати. 1996. № 6. С. 29–30. [Передрук статті зі зб. «Бібліотекознавство та бібліографія». 1971. Вип. 11].
11. Багрич М. І. Ще одне свідчення любові // Червоний прапор. [Харків], 1964. 31 трав. [Твори Т. Г. Шевченка у фондах архіву друку Книжкової палати УРСР].
12. Багрич М. І. Видання творів Петра Панча (До 75 річчя від дня народження) :[огляд] // Державна бібліографія на Україні : зб. ст. Вип. 2. Харків, 1965. С. 95–110.
13. Книги видавництв України за 1960 рік (Список випущеної літератури) / Книжкова палата УРСР; ред. М. І. Багрич; складачі : Т. І. Лещинська, А. Г. Кашнікова та ін. Харків : Вид-во Кн. палати УРСР, 1961. 616 с.
14. Книги видавництв України за 1962 рік / Книжкова палата УРСР; ред. М. І. Багрич; складачі : В. М. Абрамова, Г. І. Данилевська, А. Г. Кашнікова та ін. Харків : Вид-во Кн. палати УРСР, 1963. 596 с.
15. Книги видавництв України за 1963 рік (Список випущеної літератури) / ред. М. І. Багрич; складачі : А. С. Кліщов, М. В. Куценко, Ю. Б. Медведєв та ін. Харків : РВВ Кн. палати УРСР, 1964. 672 с.
16. Книги видавництв України за 1968 рік / Книжкова палата УРСР; складачі : М. І. Багрич, М. І. Брезгунова, Р. Г. Кузьменко та ін. Харків : РВВ Кн. палати УРСР, 1969. 652с.
17. Книги видавництв України : список випущ. літ. за 1972 р. / Книжкова палата УРСР; укладачі : М. І. Багрич, В. Ф. Дев'яткіна, В. В. Дремлюга та ін. Харків, 1973. 674 с.

Джерела

1. Сарана Ф. Пропагандист бібліографічних знань (про М. І. Багрича) // Друг читача. 1970. 17 листоп. С. 17.
2. Багрич Микола Ілліч / Василь Бородін // Шевченківська енциклопедія : в 6 т. Т. 1. А–В. Київ, 2012. С. 295.
3. Багрич Микола Ілліч / Ф. К. Сарана // Українська літературна енциклопедія. Київ, 1988. Т. 1. С. 108.
4. Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія / ДЗ «НПБУ»; авт.-уклад.: Р. С. Жданова, Н. І. Абдуллаєва, В. О. Кононенко ; наук. ред. В. О. Кононенко, Н. Я. Зайченко ; відп. ред. Т. І. Вилегжаніна. Київ, 2008. Вип. 1. С. 26.
5. Сенченко М. І. Книжкова палата України: 100 років системних та інноваційних трансформацій, 1919–2018. Київ : Кн. палата України, 2019. С. 65–66.
6. Устіннікова О. Персональні посібники, підготовлені Книжковою палатою України (1921–2000) // Вісн. Кн. палати. 2005. № 3. С. 16–19.
7. Дояр Л. Видавнича діяльність Книжкової палати України станом на 1964 рік // Вісн. Кн. палати. 2022. № 7. С. 39–41; № 8. С. 30–32.
8. Багрич М. І. Від укладача [Передмова] // Т. Г. Шевченко : бібліогр. покажч. (1917–1963) / уклад. М. І. Багрич. Харків, 1964. С. 11–12.
9. Сарана Ф. К. Тарас Шевченко в бібліографії : [передмова] // Т. Г. Шевченко : бібліогр. покажч. 1917–1963 / уклад. М. І. Багрич. Харків, 1964. С. 5–10.
10. Корнейчик И. И. // Сов. библиография. 1965. № 6. С. 84–85. Рец. на кн.: Багрич М. І. Т. Г. Шевченко : бібліогр. покажч. (1917–1963). Харків : Кн. палата УРСР, 1964. 154 с.
11. Тарас Григорович Шевченко : бібліографія бібліографії видань творів та літ. про нього / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: О. С. Онищенко (голова), В. І. Попик (заст. голови) [та ін.]. Київ, 2018. С. 72, 76.

12. Гольденберг Л. І. Бібліографія бібліографії // Українська радянська літературна бібліографія. Київ, 1971. С. 134, 154, 155, 158, 160.

13. ЦДАЛМ : путівник. Особові фонди. Ф. 365. Опис 1. Спр. 305 [Листи М. І. Багрича [Ю. А. Меженку]] (додаються «Окремні структурні та методичні положення до покажчика "Т. Г. Шевченко"»). URL: <https://ksi-csamm.archives.gov.ua/files/34118/>.

Сафонова Вікторія Володимирівна

Статтю створено 26.06.2024